

A MAGUNK TÁMASZTÉKA

Tamás Menyhért: Vigyázó madár

Megszaporodtak mostanság a mélybeásó, gyökerek után kutató írások. Közülük talán legnagyobb hírre az amerikai néger író, *Alex Haley* Gyökerek című, történelmen és földrészekben át hazát, népet kereső riportregénye jutott. A belőle készült televíziós sorozat bejárta a világot és mindenütt hatalmas sikert aratott. Gyanítom, hogy nem is annyira a mű esztétikai értékei, sokkal inkább a téma, a sokak gondjának-gondolatának kimondása volt a zajos ünneplés oka. Egy szóra érthető ez, ha vitorlás gályák fenékkerében polcokra zsúfolt, az óceán túlsó partjára hurcolt néger százazreinek-millióinak emberi, kulturális sokkjára gondolunk. De gondoljuk meg azt is, hogy az elmúlt századok során hány kisebb-nagyobb közösség, etnikai törekvés kényszerült addigi életét hátrahagyva, újra meg újra nekirugaszkodni az otthonteremtésnek, az eltépett gyökerek újraélesztésének.

Mára milliók élettöredékei keresnek humusszá lágyítható talajt, megkapaszkodásra alkalmas szegleteket. A természetes közösségeiből kieső, hagyományaitól, múltjától megfosztott, a személytelenséggel, magánnyal küzdő ember óhatatlanul fordul önmaga múltjához ösökhért, közösségért, a valahova tartozás érzéséért. Így tesz *Tamás Menyhért* is *Vigyázó madár* című könyvében, amelyet a nagy sikerre való tekintettel, most újra kiadott a Szépirodalmi Könyvkiadó.

Történetében a recsenő árbocú vitorlások helyén nyikorgó parasztszekerrek zötyögnek a háború sebezte utakon, hogy az odahagyott ház, a föld,

az ottani patak, a gyermekkor emlékének súlya alatt roskadozó székelyek kis vagyontulajdonát, emberségét mentseik pusztulásra, értelmetlen és érthetetlen halálra, 1944 infernójában. A Hadikfalvától Kisdorogig vezető út meghosszabbodik majd negyedszázaddal, míg veszteségeinek, nyereségeinek lajstroma megíródhat.

A magát múlandó dolgok gyűjtögetésére adott költő fiú apja halálának és temetésének krónikájában egy család, egy nép, a mindig a maguk támasztékára utalt emberek sorsának megakadásait, újakezdéseit ábrázolja hitető erővel. Nem a riporter szemérmertlenségével, szemfülességével, sokkal inkább a vers pontosságával, az eposz nagy időt átfogó mértékével. Támaszt, biztonságot keres annyi újakezdés, annyi szétdőlt élet, hiába vesződött emberség után – a folytathatóságot.

Századok rossz tapasztalataival, Mádfalva emlékével érkeztek a bukovinai székelyek a Bácskába, majd onnan tovább Tolnába, Zalába. Izmaikban, idegekben a vándorlás állandó kényszerének emlékével, a bizonytalanság feszülésével. „Esztenők teltével sem volt bizodal munk, hogy itt maradunk. Még ötven tájkán es a lábunkban vót, hogy tovább kell menyünk.” És nem volt elég megszokni az idegen házat, kertet, istállót, kitapasztalni, kezessé tenni az idegen földet, a szívbe ragasztani az új fákat, meg kellett állni a történelem frissen támadt fürgetegében is. A végre otthonhoz, szántóhoz jutott paraszt meg kellett, hogy érje az erőszakos tagosítást, a beszolgáltatást, a padlások

lesőprését, a végrehajtó félését, azt, hogy amint kapott valamit, máris nagy árat kérnek érte. De az élet fogyasztásánál is mélyebben sebzett az emberség fogyasztása.

Az idők enyhültevel, nyugtával új gazdálkodási rend, új munkaformák, új életforma alakult – csak már túl sok a seb. Így lehet, hogy a koporsóra írt évszám az „Élt 71 évet” is hazugságnak tűnik. „Csak élt volna, ha hagyják. Igen, csak létezett. Létezése is egyetlen igyekezet volt.”

Ezek a tapasztalatok nem egy földönfutóvá lett kisebbség tapasztalatai. Egy pusztulásra ítélt, felbomló társadalmi osztály közös történelmi tapasztalatai. És ez az a pont, ahol Tamás Menyhért igazsága az országban bentlakó valamennyiünk számára érvényessé válik. Története kezdetén a Galiciából szegényében Bukovinába szökö megessett szolgálólány nagynya, végén az önmagát, sorsát, esélyeit megérteni akaró értelmiségi fiú. Ketőjük között a történelem. Ez a történelem pedig közös minden társadalmi réteg, minden nép számára Közép-Kelet-Európában. „Török, tatár, tót, román” kavargásában épp úgy meg kell keresnünk a gyökereinket, mint az Újvilágba rabolt mandinkáknak, jorubáknak, ibóknak. Ezeket az elvágott összecsomósodott, vékony kis hajszálgyökérkéket bogozgatja, kötözgeti Tamás Menyhért nagy érzékenységgel, felelősséggel.

Külön tanulmányt érdemelne, ahogy az író a vers és próza határán mozgó szöveg montázsszerű szerkezetében térrel és idővel bánik. A tér váltásainak hajszálpontos illesztése az idő szeleteivel érett, a mesterség minden titkát ismerő alkotóra vall. Szerkesztésmódja tömörségével, gazdaságosságával éri el, hogy leírt sorainak csöndje, elhallgatásainak súlya legyen. A kisregény konstrukciója minden elemében bravúros, anélkül, hogy nyomát lelhetnénk a magamutogató zsongló-

rösködésnek, öncélú játszadozásnak. Ennek a rendnek és tisztaságnak a legfontosabb alapja Tamás Menyhért nyelve.

Székelyei megőrizték, magukkal hozták honfoglaló őseink nyelvét, a *Halotti beszéd* drámai, expresszív tömörségét, a zsoldáros *Szenczi Molnár Albert* és a Biblia-fordító *Károly Gáspár* magyarságát. Ezzel szólva a köznap beszéd is emelkedettebb, ünnepelesebb lesz. A képekkel zsúfolt szöveg a nyelv egyszerűsége, kifejező ereje által kerüli el a terjengősség, a barokkos zsúfoltság, a népies modorosság leleselkedő csapdait. Tamás Menyhért így képes a vers pontosságával, láttató erejével és a próza szabatos tárgyyszerűségével egyszerre élni.

A *Vigyázó madár* a dolgok és a szavak egyidejű rendjének lehetőségét keresi. Azt a történelmi, emberi esélyt, amelyben az állandó megfutások mindent összezavaró káoszát, veszteségét megtöri egy folytatható, élhető rend. Ám ennek megeléje lehetetlen a múlt megértése, a József Attila-i „közös dolgaink” rendezése nélkül.

Tamás Menyhért megtalálta a forrást. Ez azonban nem csak tápláló víz ad, de kötelességet is ró arra, aki fölébe hajol. Szeméttől, idegen anyagtól óvni, tisztán tartani, fogyásának útját féltő szemmel vigyázni, attól a ponttól, ahol a tiszta víz kibuggyan a köből addig, amíg rohanásában megszelídülve belesimul a nagy folyóba. A *Vigyázó madár* vállalása ennek az örökségnek a továbbvitele, továbbéltetése.

A halállal megpecsételt múlt, az elmúlással megnövesztett emberi sors folytathatósága, a folytatás kötelessége szól Tamás Menyhért minden sorából: ez a póztalanság, természetesség talán a könyv legnagyobb erénye. És ez emeli az utóbbi évek prózai termésének élére, a legjobbak közé. (Szépirodalmi)

PALLAGI SZABÓ FERENC